

Kritičko mišljenje u predškolskoj dobi

Beović, Pina

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:976948>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-19**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Pina Beović

KRITIČKO MIŠLJENJE U PREDŠKOLSKOJ DOBI

Završni rad

Zagreb, rujan, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Pina Beović

KRITIČKO MIŠLJENJE U PREDŠKOLSKOJ DOBI

Završni rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Tomislav Krznar

Sumentorica: dr. sc. Nikolina Iris Filipović, poslijedoktorandica

Zagreb, rujan, 2022.

Sadržaj

Sažetak	1
1. Uvod	3
2. Dječji intelektualni razvoj.....	4
2.1. <i>Teorija intelektualnog razvoja Jeana Piageta</i>	4
2.2. <i>Vrtić i obitelj kao čimbenici intelektualnog odgoja</i>	5
3. Kritičko mišljenje.....	9
3.1. <i>Definicije kritičkog mišljenja</i>	9
3.2. <i>Kritičko mišljenje kroz povijest</i>	12
3.3. <i>Mediji i razvoj kritičkog mišljenja kod djece</i>	14
4. Filozofija za djecu	16
4.1. <i>Istaknuti pristupi filozofiji za djecu</i>	19
4.2. <i>Primjeri i metode poticanja kritičkog mišljenja u praksi</i>	21
5. ZAKLJUČAK	24
6. Literatura.....	25

Sažetak

Još od Sokratovog vremena uočava se društvena potreba za kritičkim mišljenjem. Globalizacija i ubrzan tehnološki napredak u svijetu sve više naglašavaju potrebu za ljudima koji streme cjeloživotnom učenju, obrazovanju i stjecanju novih vještina. U današnje vrijeme, sve češće se spominje sam pojam kritičkog mišljenja kao i mogućnost njegova uvrštavanja u odgojno-obrazovni proces. Poučavanje za kritičko mišljenje definira se kao suvremeni pristup odgoju i obrazovanju kojem je cilj kritičko mišljenje, a ishod učenja vještina kritičkog mišljenja kod učenika. Tako se potiče razvoj sljedećih vrijednosti kod učenika: vjernost istini, relevantnost, objektivnost, dosljednost, osjetljivost na kontekst, otvorenost, poštenje, autonomija, samosvijest, samokritičnost i samorefleksija.

Ključne riječi: kritičko mišljenje, predškolska dob, odgoj i obrazovanje

Summary

The need for critical thinking in society is inevitable ever since Socrates' time. Globalisation and fast technological progress emphasize the need for people who strive for lifelong learning, education and gaining new skills. Nowadays, the term critical thinking is often mentioned as well as its inclusion in the educational process since the early age. Teaching for critical thinking is defined as a modern approach which brings people who think critically. This process emphasizes the importance of truthfulness, relevance, objectivity, consistency, context sensitivity, openness, honesty, autonomy, self-awareness, self-criticism.

Key words: critical thinking, preschool age, early education

1. Uvod

Ovaj rad prikazat će kritičko mišljenje i njegovu ulogu u svakodnevnom životu, počevši od rane dobi. Osvrnut će se na dječji intelektualni razvoj, razvoj kritičkog mišljenja te utjecaj medija na njegov razvoj, kao i pojašnjenje programa filozofije za djecu i sličnih programa.

Kritičko mišljenje se u današnje vrijeme sve češće spominje u medijima, no brojni autori njegovu važnost su uvidjeli mnogo ranije. Brojne definicije kritičkog mišljenja se slažu kako je kritičko promišljanje proces kojeg treba razvijati i vježbati, biti svjestan vlastitih pogrešaka u razmišljanju, pokušati ih ispraviti i dodatno se educirati te propitkivati ranija saznanja koja se uzimaju kao istina. Mnogi autori ističu važnost ranog učenja kritičkog promišljanja te mogućnost njegovog uvrštavanja u odgojno-obrazovni sustav.

U prvom poglavlju definirat će se intelektualni razvoj i njegove karakteristike, kao i Piagetova teorija kognitivnog razvoja koja za cilj ima stvoriti sigurno i poticajno okruženje pogodno za djetetov optimalan razvoj. Istaknut će se i uloga obitelji i odgojno-obrazovnog sustava u djetetovom kognitivnom i cjelokupnom razvoju.

Sljedeće poglavlje bit će posvećeno definiranju kritičkog mišljenja. Prikazat će se razvoj ideja o kritičkom mišljenju kroz povijest, te će se ponuditi definicije i promišljanja raznih autora, počevši od Sokrata do Matthewa Lipmana. Također, prikazat će se i vještine i kompetencije ključne za razvoj kritičkog mišljenja. Naglasit će se važnost i uloga kritičkog mišljenja u društvu i životu pojedinca. Bit će ponuđene i različite teorije i metode kritičkog mišljenja kao što je Sokratova metoda, Deweyjevo reflektivno razmišljanje te Lipmanova *filozofija za djecu*.

U poglavlju „Filozofija za djecu“ pobliže će biti opisan Lipmanov program. Prikazat će se i druge poznatije metode filozofije s djecom – Tozzijeva, Levineova i Brenifierova. Istaknut će se i primjeri iz prakse te praktične metode uvježbavanja kritičkog mišljenja koje su lako primjenjive u predškolskoj dobi.

Na kraju, ostat će otvoreno pitanje o uvrštavanju kritičkog mišljenja u odgojno-obrazovni sustav, kao i prostor za nova istraživanja o kritičkom mišljenju u predškolskoj dobi.

2. Dječji intelektualni razvoj

Intelektualni razvoj naziva se još kognitivni ili spoznajni razvoj, a implicira na sposobnost spoznaje svijeta te uočavanje odnosa među stvarima i pojavama. Dijete se kognitivno razvija od samog rođenja do kraja adolescentskog doba. Kako bi obrazovanje bilo kvalitetnije, potrebno mu je pridružiti intelektualni odgoj koji podrazumijeva osposobljavanje djeteta za otkrivanje i prihvaćanje istine. Cilj intelektualnog odgoja je cjelokupni razvoj kognitivnih sposobnosti i sposobnosti izražavanja. Obrazovanjem se stječu vještine i sposobnosti, no uz pomoć intelektualnog odgoja pojedinac se oblikuje kao osoba, razvija kritičko mišljenje i zasniva vlastiti stav prema kojem djeluje.

Pedagoško djelovanje na intelektualni razvoj usmjereno je na formiranje intelektualnih vještina i sposobnosti, jačanje osobne odgovornosti, usvajanje stavova i stvaranje razumnih interesa, odnos prema drugima, razvoj kritičkog, logičkog i stvaralačkog mišljenja te na stjecanje znanja. (usp. Marendić 2009.)

Tako je mislio i Jean Piaget koji je u svojoj teoriji intelektualnog razvoja naglašavao kako je djetinjstvo najpogodniji period za kognitivni razvoj. Piaget smatra kako se djetetu treba omogućiti intelektualni te zdrav cjelokupni razvoj, jer je to i cilj svakog odgoja. Brković u svojoj knjizi (2011.) iznosi Piagetovu teoriju o kojoj će se govoriti u sljedećem poglavlju.

2.1. Teorija intelektualnog razvoja Jeana Piageta

Prema Piagetovoj teoriji, postoje četiri faze razvoja: senzomotorička, predoperacijska, faza konkretnih operacija i faza formalnih operacija.

Piaget navodi kako u prve dvije godine života dijete otkriva odnose vlastitih akcija i njihovih posljedica. Djeca tada istražuju sebe i svijet koji ih okružuje, pokreti su im uglavnom nesvjesni. Istražujući stvaraju temelj logičkom mišljenju. Piaget govori kako je u ovoj fazi dječje mišljenje usmjereno na osjetnu percepciju i motorička ponašanja.

U predoperacijskoj fazi razvijaju se i napreduju sva nova postignuća koja se pojavljuju krajem prošle faze. Dijete se počinje koristiti simbolima, promišlja o kreativnim rješenjima svakodnevnih problema, otkriva simboličku igru. Dijete u početku ove faze ne razumije konzervaciju tj. ne razumije da količina ostaje ista iako se njezin oblik promijeni. U ovoj se fazi usvaja i razvija govor i uči hodanje. U ovoj se fazi pojavljuje i egocentrizam – pojam egocentrizma podrazumijeva djetetovu nemogućnost shvaćanja tuđe perspektive. Dijete tada sve gleda iz svoje pozicije i misli da i drugi tako vide.

Do razumijevanje konzervacije dijete dolazi u fazi konkretnih operacija. Dijete u ovoj fazi postaje sposobno kontrolirati misli i sjećanja stvorena u predoperacijskoj fazi i izvoditi mentalne *operacije*. U fazi konkretnih operacija dolazi i do razvoja logičkog mišljenja, dijete uviđa odnose među pojmovima i percipira sebe nasuprot drugih, zbog čega i lakše rješava probleme.

Za fazu formalnih operacija karakteristično je hipotetsko deduktivno zaključivanje. Dijete je u mogućnosti riješiti hipotetski problem i analizira različite mogućnosti njegova rješavanja uzimajući u obzir moguće posljedice svakog odabira/rješenja.

Važni pojmovi u karakteristikama razvojnih faza prema Piagetu su (Brković 2011; str. 77–78)

- Univerzalnost – kognitivne sposobnosti i razvoj univerzalni su u svim kulturama (senzomotorna faza, preoperacijska faza, faza konkretnih operacija, faza formalnih operacija).
- Nepromjenjivost redoslijeda i različita brzina – sve osobe u kognitivnom razvoju prolaze kroz razvojne faze istim redoslijedom ne preskačući ih.
- Samoregulacija i ravnoteža – kognitivni konstruktivizam (individualna gradnja znanja) – organizam je samoregulacijski sustav koji treba pronaći obrazac prema kojem će uspješno uskladiti interakciju sa svojom sredinom kako bi se postigla ravnoteža.
- Transformacija (pretvaranje) i ireverzibilnost (nepovratnost) – svaka prethodna razvojna faza je preduvjet za razvoj novog. Kada dijete dostigne viši razvojni stupanj, ne vraća se više na niži.
- Postupnost u razvoju – nastupanje nove faze razvoja ne događa se iznenadno – ono proizlazi iz prethodnog stupnja razvoja.
- Učenje i razvoj su neovisni – razvoj je pretpostavka učenju.
- Geneza logike – kognitivni razvoj *boji* sve ostalo (npr. spoznaja prethodi razvoju jezika).

2.2. Vrtić i obitelj kao čimbenici intelektualnog odgoja

Djetetu je od samog rođenja potrebno poticajno okruženje kako bi imalo zdrav i uredan razvoj. Roditelji i obitelj često ne shvaćaju kako djetetu rane dobi nije potrebno nametati

vlastite stavove i načine življenja, već je potrebno djetetu stvoriti poticajnu i sigurnu okolinu u kojoj će ono samo istraživati i stvarati vlastita mišljenja i stavove. Dijete treba biti u središtu kada se radi o njegovu razvoju, no roditelj ili odgojitelj mora shvatiti kako povremeno treba pustiti dijete *na miru* kako bi samo istraživalo.

Prvo odvajanje od obitelji dijete doživljava odlaskom u jaslice/vrtić. Za dijete, ali i za roditelje, to je potpuno novo iskustvo prepuno nepoznanica i novih iskustava. Obitelj izgrađuje temelje za djetetov daljnji razvoj, a odgojiteljev zadatak je izgrađivati i poticati djetetov uredan razvoj. Roditeljska uloga kako u intelektualnom tako i u ostalim aspektima razvoja ne prestaje odlaskom u vrtić, već nema potpunu moć nad tim jer sada nastupaju i odgojitelji i vršnjaci s različitim utjecajima na dijete.

Zadaća je odgojitelja stvarati odnos u kojem se dijete osjeća sigurno i spremno komunicirati svoja mišljenja i potrebe istovremeno razvijajući poštovanje prema odgojitelju i sebi samome.

U nastavku bit će navedeni psihološki uvjeti koji bi trebali biti poznati roditeljima i odgojiteljima kako bi se dijete optimalno razvijalo u razdobljima od rođenja do sedme godine života. (Starc, Čudina – Obradović, Pleša, Profaca, Letica, 2004.)

Psihološki uvjeti optimalnog razvoja djeteta u dobi do 3 mjeseca:

- Važnost uspostavljanja ritma dana i noći
- Stvaranje osjećaja sigurnosti i povjerenja da će okolina zadovoljiti djetetove osnovne potrebe
- Osiguravanje vizualnog poticanja
- Osiguravanje socijalnog i taktilnog poticanja
- Osiguravanje prilika za motorički razvoj
- Osiguravanje govorne komunikacije
- Osiguravanje inicijative i slobode u započinjanju i prekidu interakcije
- Osiguravanje razlikovanja emocionalnih izraza okoline osnovne potrebe

Psihološki uvjeti optimalnog razvoja djeteta u dobi od 3 do 6 mjeseci:

- Stvaranje osjećaja sigurnosti i povjerenja da će okolina zadovoljiti djetetove osnovne potrebe
- Osiguravanje motoričkog i spoznajnog razvoja
- Govorno komuniciranje s djetetom

- Osiguravanje razlikovanja emocionalnih izraza okoline

Psihološki uvjeti optimalnog razvoja djeteta u dobi od 6 do 12 mjeseci:

- Stvaranje osjećaja sigurnosti i povjerenja da će okolina zadovoljiti djetetove osnovne potrebe
- Osiguravanje motoričkog i spoznajnog razvoja
- Govorno komuniciranje s djetetom
- Potrebne intenzivne interakcije između djeteta i odrasle osobe
- Poticanje prosocijalnog ponašanja

Psihološki uvjeti optimalnog razvoja djeteta u dobi od 1 do 2 godine:

- Olakšavanje odvajanja od roditelja
- Osiguravanje motoričkog i spoznajnog razvoja
- Poticanje razvoja pojma o sebi
- Osiguravanje razvoja samostalnosti i nezavisnosti
- Poticanje prosocijalnog ponašanja
- Govorno komuniciranje s djetetom
- Poticanje simboličke igre

Psihološki uvjeti optimalnog razvoja djeteta u dobi od 2 do 3 godine:

- Osiguravanje motoričkog i spoznajnog razvoja
- Osiguravanje razvoja samostalnosti i nezavisnosti
- Govorno komuniciranje s djetetom
- Osiguravanje razvoja kontrole izražavanja emocija
- Poticanje simboličke igre
- Poticanje empatije i prosocijalnog ponašanja

Psihološki uvjeti optimalnog razvoja djeteta u dobi od 3 do 4 godine:

- Osiguravanje razvoja samostalnosti i nezavisnosti
- Omogućivanje intelektualnog razvoja
- Osiguravanje kontrole izražavanja emocija
- Poticanje simboličke igre

Psihološki uvjeti optimalnog razvoja djeteta u dobi od 4 do 5 godina:

- Osiguravanje razvoja inicijative
- Omogućivanje razvoja vlastite efikasnosti – kompetentnost
- Omogućivanje intelektualnog razvoja
- Razvoj samoregulacije (kontrola impulzivnosti)
- Poticanje mašte i kreativnosti
- Osiguravanje razvoja kontrole izražavanja emocija
- Poticanje simboličke igre
- Poticanje razvoja predčitačkih aktivnosti

Psihološki uvjeti optimalnog razvoja djeteta u dobi od 5 do 6 godina:

- Osiguravanje osjećaja aktivnosti i kompetentnosti
- Osiguravanje intelektualnog razvoja
- Osiguravanje uzora za igru
- Govorno komuniciranje djeteta

Psihološki uvjeti optimalnog razvoja djeteta u dobi od 6 do 7 godine:

- Omogućivanje inicijative i uspješnosti djeteta
- Osiguravanje intelektualnog razvoja
- Osiguravanje uzora za igru
- Govorno komuniciranje djeteta

Iz navedenih psiholoških uvjeta važnih za optimalan cjelokupni razvoj djeteta može se zaključiti kako su komunikacija s djetetom i poticanje djetetove samostalnosti ključni elementi koji se pojavljuju u svakom razvojnom periodu. Poticanjem samostalnosti i ispravnim načinom komunikacije razvija se djetetov intelektualni razvoj koji kasnije dovodi do razvijenog kritičkog mišljenja.

3. Kritičko mišljenje

3.1. Definicije kritičkog mišljenja

U današnje vrijeme pojam kritičkog mišljenja sve je više prisutan u medijima. Naglašava se njegova važnost u odgoju i obrazovanju, a postoje i planovi njegova uvrštavanja kao nastavnog predmeta u nastavni plan i program. No postavlja se pitanje znamo li što sve podrazumijeva pojam kritičkog mišljenja i je li ono apstraktno, kako neki tvrde ili je zapravo sastavni dio života?

Osim na tržištu rada, kritičko mišljenje potrebno je i suvremenom demokratskom društvu kako bi svaki pojedinac uspješno riješio problem, preispitao razne situacije na privatnom i društvenom planu. Racionalan pojedinac koji promišlja i preispituje svoje odluke, kao i društvene probleme i modele, kreirat će samostalne i dobro utemeljene odluke – znat će prepoznati kvalitetne izvore informacija, znat će za koga glasovati, izbjeći medijsku manipulaciju i tako stvarati bolje društvo. S obzirom na to da su planiranje, analiziranje i pametna ulaganja nešto bez čega je danas gotovo nemoguće živjeti, upravo zato što društvo mora pratiti brz tehnološki napredak, kritičko mišljenje ključna je vještina preživljavanja u poslovnom smislu. Također, valjalo bi kritički promišljati o velikim društvenim problemima, kako o onima koji su prisutni već duže vrijeme tako i onima novijeg nastanka. Problem neravnopravnosti rodova, medijske manipulacije, neprihvatanja različitosti zahtijevaju kritičko promišljanje – objektivnost i privrženost istini u rasuđivanju, kao i filtriranje dobivenih informacija.

Moglo bi se reći kako je, u današnje vrijeme, kritičko mišljenje neizostavna vještina zbog svega ranije navedenog unatoč tomu što se pojam kritičkog mišljenja sada sve češće spominje, često ga se koristi nepromišljeno i bez analize, što je upravo kontradiktorno samom značenju pojma.

Kritičko mišljenje složeni je proces koji zahtijeva vještine kao što su razlikovanje činjenica i vrijednosti, argumentiranih i neargumentiranih tvrdnji, eksplicitnih i implicitnih pretpostavki, prepoznavanje grešaka u zaključivanju i određivanje snage argumenata (Buchberger, 2012.).

Za kritičko mišljenje potrebne vrijednosti su autonomija, poštenje, samokritičnost, predanost istini. Ono podrazumijeva temeljito propitivanje informacija i vrijednosti počevši

analizom tvrdnji, uspoređivanjem, generiranjem prigovora i na kraju zauzimanje stava (Elder, Paul, 2004.).

Kako bi se postavila jedinstvena definicija kritičkog mišljenja, Američko filozofsko društvo je 1990. provelo istraživački projekt u koji je bilo uključeno 45 stručnjaka za kritičko mišljenje. Definicija kritičkog mišljenja do kojeg su došli glasi da je kritičko mišljenje svrhovito, samoregulirano prosuđivanje čiji je rezultat analiza, evaluacija i zaključivanje, kao i objašnjenje dokaznih, konceptualnih, metodoloških, kriterijskih ili kontekstualnih razmatranja na kojima se temelji prosuđivanje (Facione 1990).

Prema rezultatima istraživanja definirane su glavne i specifične vještine kritičkog mišljenja koje su prikazane u Tablici 1. te kompetencije kritičkog mišljenja prikazane u Tablici 2.

GLAVNE I SPECIFIČNE VJEŠTINE KRITIČKOG MIŠLJENJA
Interpretacija – razumijevanje značenja iskustva, situacija, podataka, događaja, vjerovanja, pravila, procedura ili kriterija kroz procese kategorizacije, dekodiranja i objašnjavanja značenja.
Analiza – identificiranje odnosa tvrdnji, pitanja i koncepata kojima se izražavaju vjerovanja, iskustva, informacije ili mišljenja kroz procese definiranja i uspoređivanja termina (pojmov) te prepoznavanja i analize argumenta.
Evaluacija – procjenjivanje opravdanosti tvrdnji, kontekstualne važnosti onoga što se zastupa i valjanosti argumenata kroz postavljanje pitanja i formiranje protuargumenata prema onome što se zastupa.
Zaključivanje – prepoznavanje pretpostavki koje zahtijevaju opravdanje (dokaze) kroz prepoznavanje relevantnih informacija, formiranje različitih alternativa za rješavanje problema, izvođenja opravdanih zaključaka.
Objašnjavanje – iznošenje i predstavljanje rezultata promišljanja o određenoj temi i načina kako se došlo do tih rezultata s posebnim fokusom na predstavljanje argumenata.
Samoregulacija – samoregulacija procesa zaključivanja uz ispravljanje vlastitih pogrešaka u zaključivanju.

Tablica 1 Glavne i specifične vještine kritičkog mišljenja (Facione 1990. prema Buchberger, Bolčević, Kovač, 2017; str.113.).

KOMPETENCIJE KRITIČKOG MIŠLJENJA
Razumijevanje i interpretacija – razumijevanje značenja koncepata i informacija, kategorizacija informacija, objašnjavanje informacija vlastitim riječima, navođenje primjera.
Analiza – određenje odnosa među pojmovima, informacijama i gledištima, razlikovanje relevantnih i irelevantnih informacija unutar zadanog konteksta, definiranje koncepata, prepoznavanje argumenata i njegovih sastavnih dijelova (premissa i konkluzije), razlikovanje činjenica i vrijednosti.
Vrednovanje – razlikovanje opravdanih i neopravdanih tvrdnji, vrednovanje alternativa s obzirom na raspoloživa opravdanja i objašnjenja, vrednovanje informacija i gledišta, propitivanje pretpostavki iz kojih proizlaze određene informacije, razlikovanje implicitnih i eksplicitnih pretpostavki.
Uspoređivanje i generiranje prigovora – povezivanje prethodnog znanja i novih informacija, povezivanje različitih informacija iz različitih područja, sagledavanje informacija iz različitih gledišta, uočavanje nedostataka određenih gledišta, formiranje prigovora u obliku protuargumenata, navođenje protuprimjera.
Zauzimanje stavova – formiranje stavova i zastupanje ideja, opravdanje stavova i gledišta, preuzimanje aktivne uloge u procesu zaključivanja, sinteza informacija i organizacija sadržaja u smislenu cjelinu.
Samoregulacija zaključivanja – nadgledanje i procjenjivanje vlastitog razumijevanja informacija i zaključivanja, ispravljanje vlastitih pogrešaka u zaključivanju, usmjeravanje vlastitog mišljenja prema ispravnosti

Tablica 2 Kompetencije kritičkog mišljenja (Buchberger, Bolčević, Kovač, 2017; str. 114)

U moru definicija kritičkog mišljenja, neki autori ističu kako je važno pojasniti i što kritičko mišljenje nije. Važno je naglasiti kako kritičko mišljenje nije nužno negativno, iako pojam u sebi sadrži pojam *kritika* kojem se često pridaje negativna konotacija. Kritičko mišljenje je proces koji zahtijeva objektivnost i nepristranost, ujedno ne namjeravajući *naučiti* sve ljude da misle isto. Stoga se kritičko mišljenje oslanja na zdrav razum i konzistentno argumentiranje rečenog.

Većina definicija kritičkog mišljenja, od onih koje su izrekli poznati filozofi, psiholozi i drugi stručnjaci, do onih uvriježenih u narodu toliko dugo da nije poznato tko je to prvi rekao,

moгу se obuhvatiti u sljedećem; kritičko mišljenje je proces, refleksija na ono što je ponuđeno, odbacujući predrasude i neutemeljenosti, okrećući se ka objektivnosti, valjanosti i konzistentnosti argumenata.

3.2. Kritičko mišljenje kroz povijest

Elementi kritičkog mišljenja vidljivi su bili već kod Sokrata, u svojoj metodi poučavanja poticao je učenike na preispitivanje vlastitog znanja. Za svojega života Sokrat nije ništa zapisao, pa o njegovoj metodi saznajemo iz zapisa njegovih učenika, najviše o njemu govorio je Platon. Sokrat naglašava važnost dijaloga u odgoju i učenju, on pokušava filozofiju približiti svim građanima, potičući ih na postavljanje i promišljanje o svakodnevnim pitanjima koja ih more, odmičući se tako od tadašnjih filozofa koji su se uglavnom bavili prirodnofilozofijskim pitanjima. Prvi stupanj Sokratove metode je ironija – dijalogom suočava učenika s vlastitim neznanjem pokušavajući mu ukazati kako je njegovo znanje često temeljeno na predrasudama i neispitanim tvrdnjama. Drugi stupanj je majeutika – kada učenik putem učiteljevih pitanja sam dolazi do nekakve spoznaje. Analiziranje tvrdnji i pronalaženje opravdanja za njih, uočavanje nedostataka u tvrdnji te aktivan odnos učenika prema spoznaji elementi su kritičkog mišljenja vidljivi u Sokratovoj metodi poučavanja. Sokratova metoda se i danas primjenjuje u nastavi, a njena osnovna prednost je u tome da se na taj način svrhovito i trajno razumije, shvaća i pamti – učenike se potiče da aktivno i samostalno rješavaju probleme povezujući nove sadržaje s prethodnim, povećava sposobnost rasuđivanja i samosvijest, a nastavniku omogućava uvid u razumijevanje i znanje učenika.

Baconovo djelo „*O poboljšanju i unapređenju učenja, Božanskog i ljudskog*“ smatra se prvim djelom koje se bavi kritičkim mišljenjem. Bacon upozorava na sve što nepovoljno utječe na kritičko mišljenje i ono što se ne bi trebalo činiti u učenju, a to je: prihvaćanje neutemeljenih znanja, nepromišljeno podilaženje autoritetima, koncentriranje na samo jednog *neosporivog* autora ili dogmu, slatkorječivost bez sadržaja, hvalisavost tuđim znanjem, itd. (Ćurko, 2017.). U svojem djelu „*Novi organon*“ (1620.) Bacon govori o ljudskoj sklonosti prema zabludama i predrasudama naglašavajući četiri vrste idola koje ih karakteriziraju. (isto) Prema Baconu, *idoli plemena (idola tribus)* prikazuju ljudsku slabost, tj. urođene zablude koje nije moguće eliminirati u potpunosti, već ih je potrebno osvijestiti. Time objašnjava ljudsku sklonost naglog i nepromišljenog zaključivanja bez dovoljno promišljanja i argumentiranja. Kritičkim promišljanjem potrebno je udaljiti se od takvih sklonosti, tj. sagledati situaciju ili informaciju s više strana. „*Idoli plemena* predstavljaju zajedničku karakteristiku svih ljudi, dok *idoli spilje*

variraju od pojedinca do pojedinca.“ (isto). *Idoli spilje* podrazumijevaju predrasude koje nastaju iz okruženja u kojem svaki pojedinac živi te one ovise o ljudskom karakteru. Ovakve zablude nastaju utjecajem zajednice, autoriteta ili odgoja, Bacon to objašnjava osjećajem sigurnosti i nečim od čega se teško odvojiti jer je čovjeku poznato. Komuniciranjem s drugim ljudima, kako kaže Bacon, dolazi do zabluda zvanih *idoli trga (idola fiori)*. Takve zablude često nastaju zbog nedovoljne preciznosti naziva nekog pojma te nepromišljeno korištenje riječi i izraza (isto). Krivom uporabom riječi dolazi do nerazumijevanja i krivog shvaćanja iskaza što na koncu dovodi i do iskrivljenja izvornog navoda i same istine. *Idoli teatra (idola theatri)* također ovise o kulturi i društvu u kojem se pojedinac nalazi.

„Bacon tvrdi da ove zablude možemo okarakterizirati uz pomoć tri velike škole filozofije. Tako sa sofisticiranim filozofijom Bacon opisuje filozofski sustav koji se temelji na povremenom ležernom promatranju pojedinih problema (ali bez eksperimentalnih dokaza) i na taj način se izgrađuje uglavnom apstraktna argumentacija i spekulacija. Kao ogledni primjer ove predrasude, Bacon navodi skolastike. Druga vrsta *idola teatra* bazira se na tzv. empirijskoj filozofiji, odnosno na filozofskom sustavu koji se temelji na jednom shvaćanju ili vrlo ograničenom istraživanju koje može objasniti fenomene svih vrsta. Bacon navodi primjer Williama Gilberta, koji je uvjeren kako magnetizam djeluje kao neka skrivena sila iza gotovo svih zemaljskih pojava. I na kraju je tu tzv. praznovjerna filozofija koja u sebi miješa filozofiju i teologiju.“ (Ćurko, 2017.)

Francis Bacon kritizira svoje prethodnike, smatra ih zastarjelima. Kao važne elemente kritičkog mišljenja navodi zapažanje sličnosti, želju za znanjem i sumnju. Smatrao je kako ljude treba osloboditi zabluda i osposobiti ih za kritičko mišljenje kako bi se oslobodio put znanosti. Bacon je pokušavao osvijestiti pogreške u mišljenju i vjerovanju kod društva, otvarajući put ispravnom promišljanju i razvitku kritičkog mišljenja.

John Dewey kritičko mišljenje naziva reflektivnim mišljenjem i definira ga kao aktivan, ustrajan i temeljit proces koji za cilj ima traženje i primjereno ispitivanje nekakvih osnova ili dokaza za određeno vjerovanje. Smatra se kako je Dewey stvorio modernu definiciju kritičkog mišljenja i upravo zato ga se naziva ocem suvremenog kritičkog mišljenja. Pojam reflektivnog mišljenja ima isto značenje kao i kritičko jer ono i jest refleksija uma o informacijama i situacijama koje čovjeka okružuju. Nasuprot reflektivnom mišljenju, Dewey postavlja tzv. obično mišljenje koje implicira prihvaćanje informacija s nedostatnim dokazima. Dewey poziva društvo na učenje mišljenja kako bi se razvijalo i uvježbavalo kritičko mišljenje.

Prema Ćurko, Matthew Lipman osmislio je program filozofije za djecu, pokušavajući filozofiju i kritičko mišljenje uvježbavati s djecom u što ranijoj dobi. Iako nije uspješno uvrstio filozofiju za djecu u službeni kurikulum odgojno-obrazovnih ustanova, i danas je vidljiv njegov utjecaj te se i dalje osmišljavaju nove metode filozofije za djecu. Više o tome bit će rečeno u idućem poglavlju.

3.3. Mediji i razvoj kritičkog mišljenja kod djece

Sve mlađe generacije danas odrastaju sa sve više medija, stoga je važno pratiti i istraživati, kao stručnjak i kao roditelj, utjecaj medija na dječji razvoj. Napretkom tehnologije dolazi do sve veće rasprostranjenosti i dostupnosti medija poput interneta djeci od rane dobi. Internet se ne može okarakterizirati kao negativan medij koji nepovoljno utječe na dječji razvoj, jer je Internet samo sredstvo kojim pojedinac manipulira. Pojedinac sam bira sadržaj koji će konzumirati iz bespuća informacija, i upravo je zato važno djecu od rane dobi učiti ispravnom korištenju interneta. To jest, učiti djecu filtriranju informacija i kritičkom promišljanju o onome što im se nudi.

„Za razliku od interneta, televizija još uvijek nema mogućnost manipulacijom sadržaja. Manipulacija postoji jedino u vidu promjene programa pomoću daljinskog upravljača. No internet kao sofisticirani elektronički medij ima i mogućnost upravljanja sadržajima.“ (Hercigonja, 2019.)

Djeci najzanimljivije aktivnosti na internetu su uglavnom razne igre, koje djetetu daju osjećaj moći i bijeg od stvarnosti. Igre često promoviraju nasilje te ljepotu i bogatstvo kao životne odrednice i vrijednosti, pa dijete tako stječe pogrešnu predodžbu o životu i životnim vrijednostima (Hercigonja, 2019.). Potrebno je stoga djecu poučavati kritičkom promišljanju kako bi se mogli oduprijeti manipulaciji medija.

Isto tako, internet donosi nove načine komunikacije putem raznih društvenih mreža i online chatova koje djeca sve više koriste. Takav način komunikacije može pozitivno utjecati na razvoj dječjih sposobnosti izražavanja i stvaranje novih prijateljstava. Razgovorom s djecom drugih kultura i iz različitih država, dijete proširuje vidike i uči nove stvari. No, anonimno objavljivanje i dopisivanje djeci pruža privid sigurnosti i samopouzdanja bez prihvatanja odgovornosti za izrečeno što dovodi do izbjegavanja odgovornosti i u realnom svijetu. Djeca na takvim mrežama i stranicama zaboravljaju i zaobilaze sve one društvene norme i pravila ponašanja koja se uče od rane dobi, anonimnost im daje prividnu moć da objavljuju nepromišljene izjave i neprovjerene informacije pritom često vrijeđajući druge (isto). Također, *online* i Internet komunikacija zamjenjuje razgovor *licem u lice* te tako dijete biva zakinuto za interpersonalnu komunikaciju. Čestim objavljivanjem informacija o sebi razvija se i narcisoidnost, ali i narušavanje samopouzdanja zbog negativnih komentara na račun izgleda ili izjava.

Iako društvene mreže imaju pozitivnih strana poput upoznavanja drugih kultura i jezika, stvaranja novih prijateljstava, postoje i negativne stvari koje mogu dovesti do problema u

cjelokupnom dječjem razvoju. Dijete može stvoriti ovisnost o društvenim mrežama koja može potaknuti i razvoj drugih ovisnosti o alkoholu, drogama te poremećaje prehrane i spavanja (isto). Stoga, djecu je potrebno upoznati s dostupnim medijima, njihovim prednostima i manama te ih poticati na kritičko promišljanje o svemu što vide i čuju te ih učiti odupiranju manipulaciji. Korištenje različitih medija može povoljno utjecati na vježbanje kritičkog mišljenja, upravo zbog dostupnosti raznih informacija iz različitih izvora, pa tako dijete može prosuditi koja informacija je točna te provjeriti ispravnost pomoću više izvora.

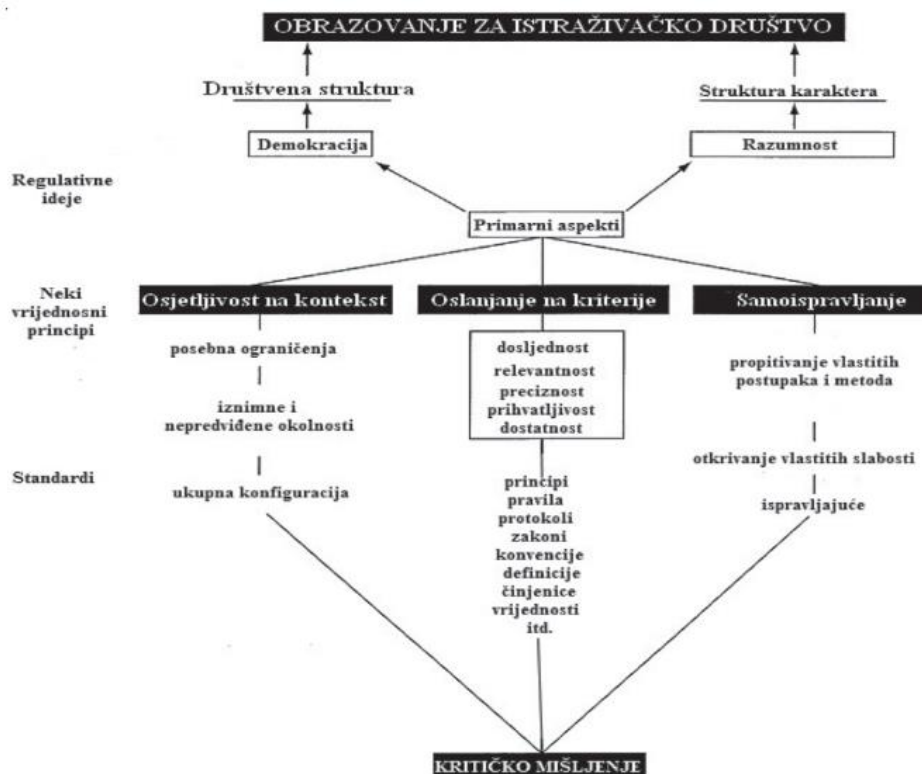
4. Filozofija za djecu

Matthew Lipman 70-ih godina predstavio je obrazovni program koji je nazvao filozofija za djecu, a bavio se proučavanjem odnosa filozofije i djetinjstva. Lipman je tijekom svojega djelovanja uvidio kako je studente teško naučiti i kod njih razviti kritičko mišljenje u toj dobi. Stoga je zaključio kako bi se vježbanje i razvijanje kritičkog mišljenja trebalo prakticirati u puno mlađoj dobi (Ćurko, 2017; str. 176). Lipman kao cilj kritičkog mišljenja navodi osvještavanje i kritičko promišljanje o problemima, kao i analiziranje i preispitivanje ponuđenih informacija i situacija (isto).

Filozofija za djecu ima cilj razviti kod djece kreativno i kritičko mišljenje. Podrazumijeva uključivanje dječjih pitanja, poticanje novih pitanja i radoznalosti, kao i postavljanje situacija iz svakodnevnog života. Djecu se uči argumentirati svoja mišljenja postavljajući im pitanja koja su njima razumljiva, vrednuje se svaki dječji odgovor i potiče komunikacija. Tako djeca uz pomoć postavljaju kvalitetne zaključke i pronalaze smisao stvari. Filozofske radionice za djecu mogu biti potaknute situacijom u kojoj su se djeca taj dan našla ili nekakvim pitanjem koje su djeca postavila (Ćurko, 2017; str. 176–179).

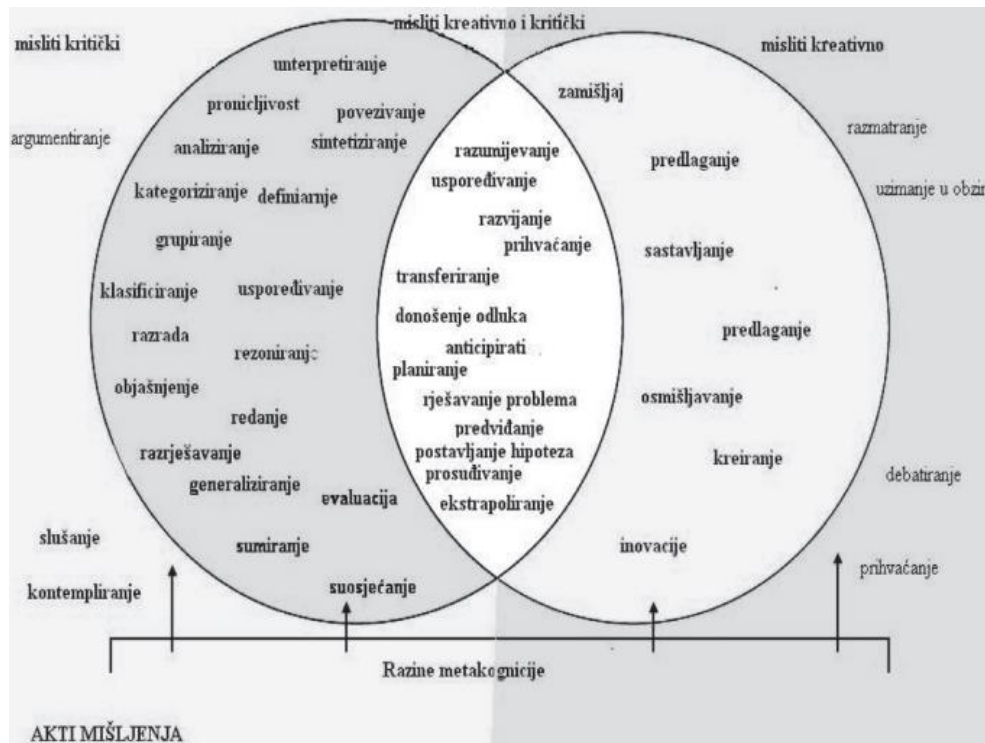
Kada su djeca uvedena u temu, nekakvim filozofskim pitanjem ili problemom iz povijesti filozofije koje je prilagođeno dječjem razumijevanju ili svakodnevnom situacijom ili dječjim pitanjem, treba poticati dječju prirodnu znatiželju. Zatim je potrebno prethodno razrađenom metodom poučavati i oblikovati dječji razgovor u kvalitetnu raspravu (Ćurko, 2017; str. 177). Naravno, bilo bi poželjno i prije same rasprave ustvrditi nekakva pravila, čekanje na red, ne prekidati dok druga osoba govori i slično. Djecu treba potaknuti na argumentiranje svojeg mišljenja, ali i pažljivo slušanje drugih, kako bi se otvorila mogućnost odbacivanja prvotnog mišljenja i dolaska do novih spoznaja. Takvim načinom rada djeca mogu razvijati svoje kritičko mišljenje i tako moći promišljati i djelovati u skladu sa svojim stavovima.

Djecu je potrebno naučiti promišljati, a nikako im nametati vlastite stavove i zaključke. Osoba koja poučava djecu treba biti neutralnog i objektivnog stava te na takav stav poticati i samu djecu.

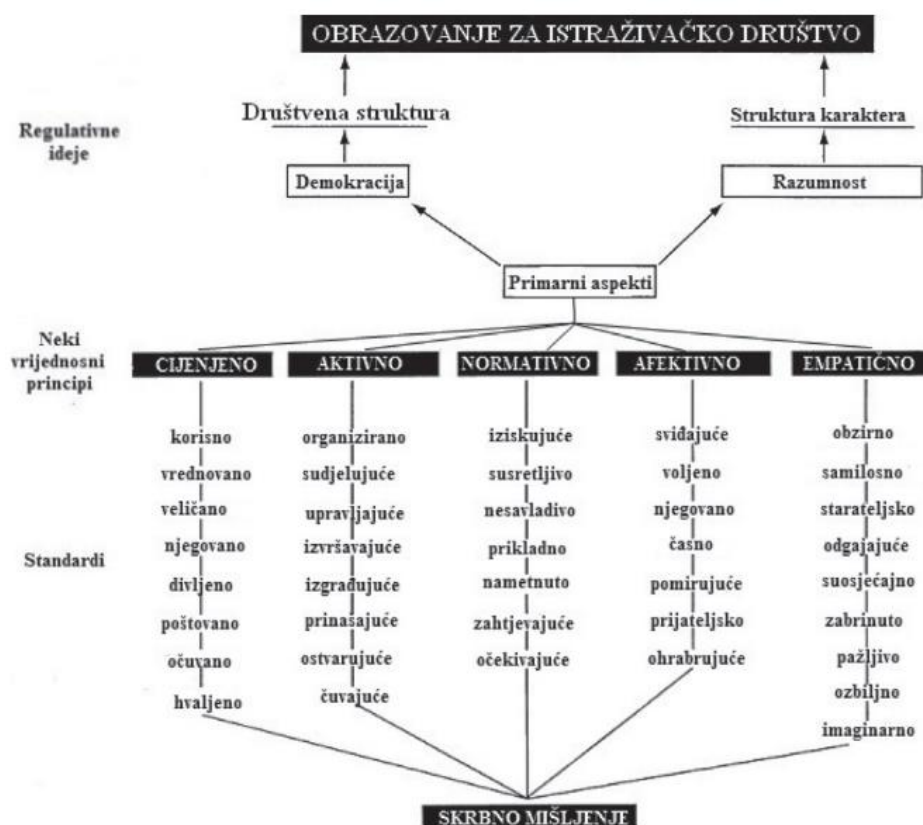
Slika 1. Lipmanov slikoviti prikaz karakteristika kritičkog mišljenja (Ćurko, 2017; str. 187)

Prema Ćurko, Matthew Lipman smatra kako se radionicama filozofije za djecu, uz kritičko mišljenje, razvijaju kreativno i skrbno mišljenje. Kreativno mišljenje nastupa kada je potrebno pronaći alternativno rješenje, stvarati nove ideje i tražiti odgovore. Kreativnim mišljenjem dijete stvara nove poglede na svijet, dolazi do novih ideja, istražuje, mijenja i razvija postojeće stavove i promišljanja. Standardizacijom i izbjegavanjem individualnosti u odgojno-obrazovnom sustavu gubi se kreativno mišljenje. Često se pokušaji kreativnosti pokušavaju eliminirati i iskorijeniti u razredima i skupinama, upravo zbog strogih kurikularnih odrednica i standardizacije ispita i pristupa djeci. Kritičko i kreativno mišljenje je povezano, no razlika je u tomu što kod kreativnog razmišljanja polazišna točka je samo pitanje ili problem, a odgovori se traže izvana koristeći se različitim izvorima i načinima, dok se kritičkim promišljanjem fokusira na jedno pitanje ili informaciju i odgovor se traži koncentrirajući se uvijek na samu srž pitanja. Tako se takva dva promišljanja nadopunjuju. Kada postoji nekakav problem ili pitanje, potrebno je prvo kritički sagledati situaciju, tražeći moguća rješenja koristeći kreativno mišljenje, pa se opet vraćajući u kritičko promišljanje kako bi se filtrirala moguća rješenja i pronašlo ono najprikladnije.

Slika 2. Prikaz karakteristika kritičkog i kreativnog mišljenja (Ćurko, 2017; str.198; prema McGregor 2007; str. 301)

Nadalje, skrbno mišljenje ima za cilj dodati vrijednosti u mišljenje. Ovo je posebna komponenta mišljenja koja, uz dvije prethodno navedene, nadopunjuje multidimenzionalno mišljenje. Lipman navodi kako mišljenje bez vrijednosti nije cjelovito, nedostaje mu zauzimanje vrijednosnog stava. Skrbno mišljenje je afektivno zbog izražavanja emocija i stavova vezanih uz poimanje dobrog i lošeg. Kod skrbnog mišljenja važna karakteristika je i empatija jer skrbno mišljenje potiče brigu za druge i sebe. Sve karakteristike skrbnog mišljenja prema Lipmanu prikazane su na Slici 3:

Slika 3. Karakteristike skrbnog mišljenja prema Lipmanu (Ćurko, 2017; str 201)

Naravno, ovakav proces mora biti kvalitetno pripremljen i osmišljen imajući u vidu dob i mogućnosti djece. Ovakvim se pristupom od rane dobi potiče djelovanje u zajednici, kvalitetno prosuđivanje i filtriranje informacija koje su danas sve brojnije i dostupnije. Upravo takvim promišljanjem, dijete bolje razumije svijet oko sebe te postaje svjesno sebe samog i drugih.

Počevši s ovakvim pristupom od rane dobi, dijete će voditi kvalitetniji život, bit će svjesnije sebe i onoga što ga okružuje te će tako moći rasuđivati i učiti iz svojih i tuđih pogrešaka. Razvijaju se i djetetove komunikacijske vještine, dijete se trudi što jasnije i preciznije pojasniti svoje stavove i promišljanja.

4.1. Istaknuti pristupi filozofiji za djecu

Prva službena i najpoznatija metoda je Lipmanova metoda filozofije za djecu koja podrazumijeva određena pravila. Djeca sjede u krugu i argumentirano iznose svoje mišljenje temeljeno na pročitanoj noveli. Svako dijete pročita dio novele i zatim postavlja pitanje koje smatraju važnim za pročitani odlomak (Ćurko, 2017; str. 210). Na kraju, djeca demokratski

odlučuju koje od pitanja je najvažnije i zatim o njemu raspravljaju. Lipmanove novele primjerene su dobi djece s kojom se radionica provodi kako bi se djeca lakše poistovjetila s likovima i situacijama o kojima se raspravlja (Ćurko, 2017; str. 210).

Sljedeća metoda slična je Lipmanovoj, a razlikuje se po tome što se umjesto Lipmanovih novela koriste priče, bajke i basne poznate djeci. Tozzijeva *demokratsko-filozofska* metoda provodi se vođenom debatom oko pročitano (Ćurko, 2017; str. 210). Voditelj/učitelj postavlja pitanja na koja djeca odgovaraju nudeći im svoja opažanja pritom zadržavajući neutralnost, sve dok djeca ne dobiju odgovore na postavljena pitanja, bilo to vlastitim ili tuđim zaključcima.

Metoda Jacquesa Levinea za cilj ima osvijestiti dječji pogled na same sebe kao na misleća bića pružajući im priliku da postavljaju pitanja, komentiraju i iznose svoja mišljenja o pitanjima ljudske egzistencije (Ćurko, 2017; str. 211). Prema Levinu, voditelj/učitelj postavlja pitanje i zatim prepušta djeci iznošenje mišljenja, bez uputa i interferiranja. Dječji odgovori se snimaju i na kraju zajedno preslušavaju snimku dopuštajući svakom djetetu da dodatno komentira ili dopuni svoj iskaz. Time se potiče dijete da razvija i proširuje svoj stav i promišljanje. Također, osvještava sebe i svoje riječi slušajući svoje izlaganje s odmakom, tako može lakše i objektivnije prosuditi vlastiti stav. Prekidanjem videa, djetetu se pruža mogućnost nadopunjavanja rečenog i povezivanje misli, što mu i tijekom samog izlaganja daje sigurnost. Tako dijete lakše prihvaća vlastite pogreške i mijenja mišljenje pa samim time lakše prihvaća i tuđe pogreške i mišljenja.

Oscar Brenifier svoju metodu zasniva na Sokratovoj metodi u formi dijaloga. Voditelj/učitelj usmjerava raspravu ukazujući na logičke pogreške. Dijete tako osvještava samog sebe i vlastite pogreške. Njegove knjige djeci približavaju *ozbiljnije* teme poput života i smrti, osjećaja, dobra i zla.

Sokratova metoda najutjecajnija je u radionicama filozofije za djecu, no postoje i pristupi koji se žele potpuno odvojiti od Sokratovog načina. No, cilj filozofije za djecu, bez obzira koja metoda je upotrijebljena, pridonosi dječjem razvoju i dobrobiti djeteta. Djecu se uči kako je njihovo promišljanje važno i kako imaju mogućnost izraziti svoje stavove (Ćurko, 2017; str. 212).

Također ih se uči biti tolerantnima i saslušati i druga mišljenja, možda suprotna njihovom. Važno je istaknuti i kako vježbanjem kritičkog mišljenja dijete uči odolijevati manipulaciji medija, vršnjaka, obitelji i pruža mu mogućnost filtriranja informacija i tako dovodi do kvalitetnijeg života.

4.2. Primjeri i metode poticanja kritičkog mišljenja u praksi

Postoje brojni primjeri u svijetu gdje je program Filozofije za djecu na neki način uveden u osnovne škole. Ovaj rad osvrnut će se na primjer iz Hrvatske. Naime privatna osnovna škola „Nova“ u Zadru u svoj program uvrstila je predmet „Mala filozofija“ koji se održava jednom tjedno za učenike trećeg i četvrtog razreda. Plan i program izradio je Bruno Ćurko, a u izradi satova sudjeluje i Ivana Kragić. U nastavku će biti prikazan jedan nastavni sat koji je naslovljen „Vrijednosti“. Svaki sat održava se uz pomoć *PowerPoint* prezentacije, a glavni lik svakog sata je sova Sofija i njezino društvo koji zajednički vode djecu u nastavnom satu (Ćurko, Kragić, 2008; str. 64).

Na početku sata učenicima se dodjeljuje uloga koju će čitati. Nakon pročitano djela – La Fontanove basne *Pas i vuk* – likovi s prezentacije postavljaju pitanja. Postavljena pitanja učitelj se trudi *produbiti* postavljanjem potpitanja. Zatim učitelji dijele papiriće svakom učeniku i navode ih da na njih napišu tri njima najbliže vrijednosti koje smatraju važnima. Osim samih vrijednosti učenici kraj njih pišu nešto što ih asocira na te vrijednosti. Nakon što su učitelji prikupili sve ispisane papiriće, zajedno s učenicima analiziraju njihove stavove (Ćurko, Kragić, 2008; str. 64). Time se potiče rasprava i daljnje promišljanje i analiziranje stavova.

Svaki sat „Male filozofije“ za cilj ima osvijestiti učenike o nekom problemu. Iako je za učenike ovakav pristup nešto novo i nepoznato, ispostavilo se kako su se ubrzo naviknuli na ovakav način rada i bili su opušteni i sigurni u izlaganju svojih mišljenja i stavova. Upravo bi to trebao biti cilj obrazovanja – naučiti učenike da samopouzđano iznose svoje stavove, slušaju tuđa izlaganja i tako analiziraju i kritički promišljaju o rečenom.

Evokacija	Razumijevanje značenja	Refleksija
oluja ideja	INSERT metoda čitanja	Grozdovi
Grozdovi	vođeno čitanje	konceptualna tablica
konceptualna tablica		rotirajući pregled
rotirajući pregled		Vennov dijagram
Vennov dijagram		

Tablica 3. Pregled nekih metoda za poticanje kritičkog mišljenja (Bjelanović Dijanić, 2011; str. 171)

Oluja ideja (*brainstorming*) poznata je metoda koja podrazumijeva produciranje što većeg broja ideja u što kraćem vremenu. Potrebno je osigurati ugodnu atmosferu u kojoj učenici slobodno iznose svoja mišljenja i ideje. Na kraju se ideje analiziraju i valoriziraju.

Grozdovi su metoda u kojoj se učenike potiče da slobodno razmišljaju o nekoj temi pomoću asocijacija. Metoda se provodi na sljedeći način: prvo je potrebno na sredinu papira/ploče napisati ključni pojam ili frazu, zatim učenici oko toga pojma zapisuju asocijacije – riječi ili fraze koje povezuju s ključnim pojmom, istovremeno povezujući pojmove koji su u nekakvom odnosu. Pisanje ideja može se ograničiti vremenski, ali i ne mora. Nakon individualnih radova, napravi se analiza ili zajednički „grozd“ koji će uključivati učeničke ideje.

INSERT (*Interactive Notating System for Effective Reading and Thinking*) je tehnika čitanja koja započinje evokacijskim aktivnostima – istražujući predznanje učenika i postavljanjem pitanja. Učenik u tekstu, dogovorenim znakovima, označava informacije koje su mu poznate od prije, nove informacije, informacije koje su suprotne njihovim prijašnjim saznanjima te zbunjujuće informacije ili one o kojima žele saznati više. Takav način potiče učenike na aktivno sudjelovanje u nastavi, kao i na kontinuirano praćenje svojih znanja i vještina.

Konceptualna tablica je metoda koja služi uspoređivanju više pojmova, korisna je kako bi se informacije vizualno sistematizirale. U formi je tablice u koju se horizontalno upisuju pojmovi koji se uspoređuju, a vertikalno se upisuju obilježja prema kojima ih se uspoređuje.

Rotirajući pregled zahtijeva podjelu u grupe, potrebno je pripremiti onoliko pitanja koliko je grupa. Svaka grupa dobije svoje pitanje te ima zadatak zapisati svoje odgovore i promišljanja. Kada učitelj da znak, list s pitanjima i odgovorima prosljeđuje se sljedećoj grupi. Zatim sljedeća grupa proučava već napisane odgovore i smišlja nova rješenja. Zadatak završava kada svaka grupa dobije svoj početni list.

Vennov dijagram koristan je za usporedbu dvaju pojmova naglašavajući njihove sličnosti i razlike. Sličnosti među pojmovima pišu se u presjeku dvaju krugova, a razlike u drugi dio kruga.

Vođeno čitanje je metoda čitanja koju karakterizira učiteljevo vođenje postavljanjem pitanja. Pitanja koja se postavljaju uglavnom su otvorenog tipa kako bi potaknula djecu na razmišljanje o pročitanom.

Sve nabrojene metode koriste se u osnovnim školama i brojni autori tvrde kako imaju učinka na razvoj kritičkog mišljenja i kako približavaju filozofiju djeci. Iste ove metode, kada bi se prilagodile dobi i dječjim mogućnostima, mogle bi se provoditi i u predškolskoj dobi kao dio svakodnevnog programa u vrtićima. Ne piše se mnogo o tome, pogotovo na području Republike Hrvatske. No, kako je već u radu rečeno, mnogi su autori govorili o važnosti uvježbavanja kritičkog mišljenja u što ranijoj dobi.

Tako se postavlja pitanje: ako je poznato kako je kritičko mišljenje važna vještina za život u današnjem svijetu i ako brojni stručnjaci još od davnina tvrde kako ga je potrebno razvijati od što ranije dobi, zašto kritičko mišljenje još uvijek nije dio obaveznog odgojno-obrazovnog programa, već se ostavlja na dobru volju odgojitelja i učitelja da isto provode bez pružanja potrebne edukacije?

5. ZAKLJUČAK

Važna uloga kritičkog mišljenja u današnjem društvu je filtriranje informacija. S obzirom na sveprisutnost i napredak tehnologije, informacije su nikad dostupnije i mnogobrojne, što naravno znači i veći broj neistinitih i neprovjerenih informacija. Stoga je ključno posumnjati i provjeravati informacije koje nam se nude. Isto tako, kritičko mišljenje je ključno za samostalno i cjeloživotno učenje kojem kao društvo sve više težimo. Razvijanjem kritičkog mišljenja kod djece i mladih potičemo razvijanje samopouzdanja i stvaranja pozitivne slike o sebi, što proizlazi iz mogućnosti izricanja mišljenja i prihvatanja. Učenje za kritičko mišljenje potiče i razvoj razumijevanja i komunikacije kod djece, kao i vježbanje logičkog razmišljanja i slušanja drugih. Stoga bi bilo važno uvrstiti kritičko mišljenje u obrazovanje već od rane dobi. Svakodnevno se može raditi na razvijanju kritičkog mišljenja kod učenika tako što ih se potiče na izražavanje mišljenja i stavova, na preispitivanje znanja, vrijednosti i dostupnih informacija. Stvaranjem poticajnog i ugodnog okruženja razvija se sigurnost i sloboda izražavanja među učenicima i uvažavanjem njihovih mišljenja postiže se spontano uključivanje svih učenika u rad. Osim što se tako pridonosi nastavnom procesu i učenju, podiže se i samopouzdanje i autonomija svakog učenika. Osim svakodnevnog uvrštavanja kritičkog mišljenja u rad, bilo bi dobro provoditi radionice, razne debate, a kod mlađe djece uvrstiti ga u igru putem igranja uloga, različitih dramskih aktivnosti i razgovora.

Tako stvaramo autonomne ljude koji će znati efikasno rješavati svoje, pa tako i probleme u društvu. Ljudi s razvijenim kritičkim mišljenjem od velike su koristi za društvo, doprinose svojim znanjem i mogućnošću *neutralnog* sagledavanja situacija i potencijalnih problema. Također, takvi ljudi imaju razvijene vrijednosti poput poštenja i težnje istini, što svakako ne bi škodilo današnjem društvu, kao i samokritičnost i autonomnost što bi trebale biti odlike ljudi na vlasti.

6. Literatura

- Aristotel. 1996. *O duši, Nagovor na filozofiju*. Zagreb: Naprijed
- Bedeniković Lež, Mirela. Šušnjara Raić, Sanja. 2021. *Mediji u razvoju kritičkog mišljenja djece*. Bjelovarski učitelj: časopis za odgoj i obrazovanje, Vol. 26 No. 1-3. Preuzeto 15.7. <https://hrcak.srce.hr/clanak/395117>
- Bićanić, Jelena. 2001. *Vježbanje životnih vještina: priručnik za razrednike*. Zagreb: Alinea
- Bjelanović Dijanić, Željka. 2011. *Neke metode za razvoj kritičkog mišljenja učenika po ERR sustavu*. Srednja škola Čazma, Hrvatska. Preuzeto 15.7. <https://hrcak.srce.hr/94727>
- Brković, A. 2011. *Razvojna psihologija*. Čačak: Svetlost
- Buchberger, Iva. 2012. *Kritičko mišljenje: priručnik kritičkog mišljenja, slušanja, čitanja i pisanja*. Rijeka: Udruga za razvoj visokoga školstva Universitas
- Buchberger, Iva. Bolčević, Valentina. Kovač, Vesna. 2017. *Kritičko mišljenje u obrazovanju: dosadašnji doprinosi i otvoreni smjerovi*. Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka
- Čudina-Obradović, M. Starc, B. Profaca, B. Letica, M. Pleša, A. 2004. *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi*. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga
- Ćurko, Bruno. 2018. *Kritičko mišljenje u nastavi filozofije, logike i etike*. Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo
- Ćurko, B.; Kragić, I. 2008. *Filozofija za djecu – primjer „Male filozofije“*. Život i škola, str. 61-68. URL: <https://hrcak.srce.hr/36899>
- Delija Colić, Ivona. 2019 *Teorija intelektualnog razvoja Jeana Piageta: Suvremene pedagoške implikacije* (diplomski rad) Zadar: Sveučilište u Zadru
- Dewey, John. 1997. *How we think*. Mineola; Dover Publications
- Grozđanić, Višnja. 2009. *Poučavanje i evaluacija kritičkog mišljenja*. Zagreb: Veleučilište VERN
- Preuzeto 10.7.2022. <https://hrcak.srce.hr/82826>
- Hercigonja, Zoran. 2019. *Prostor kritičkog mišljenja u digitalnim medijima kao dionicima procesa formiranja osobnosti djeteta*. Varaždin: Fronta Impress

Miliša, Z. Ćurko, B. 2010. *Odgoj za kritičko mišljenje i medijska manipulacija*. MediAnali
Preuzeto 15.6.2022.: <https://hrcak.srce.hr/55353>

Miloš, M. 2021. *Razvoj filozofije odgoja kroz povijest i utjecaj na suvremenu filozofiju odgoja*
(diplomski rad) Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet, Split
Preuzeto 20.8.2022.: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:172:221559>

Mrdeža, Ana. 2017. *Razvoj kritičkog mišljenja* (diplomski rad) Split: Sveučilište u Splitu,
Pomorski fakultet

Rosanda Žigo, Iva. 2015. *(S)misao kritike*. Koprivnica: Sveučilište Sjever

Rothstein, Dan. Santana, Luz. 2012. *Napravite samo jednu promjenu: naučite učenike da
postavljaju vlastita pitanja*. Zagreb: Naklada Kosinj

Stevanović, Marko. 200. *Modeli kreativne nastave*. Tuzla: R&S

Wood, David 1995. *Kako djeca misle i uče: društveni konteksti spoznajnog razvitka*. Zagreb:
Educa

Izjava o izvornosti završnog rada

Ovom izjavom, ja, Pina Beović, studentica Učiteljskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, smjera Rani i predškolski odgoj i obrazovanje, kao autorica završnog rada pod naslovom: Kritičko mišljenje u predškolskoj dobi, izjavljujem da sam završni rad izradila samostalno pod mentorstvom izv. prof. dr. sc. Tomislava Krznara i sumentorstvom dr. sc. Nikoline Iris Filipović. U radu sam koristila literaturu koja je navedena na kraju rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući koristila u radu, citirala sam i povezala s korištenim bibliografskim jedinicama sukladno Pravilniku za izradu završnog rada objavljenom od strane Učiteljskog fakulteta u Zagrebu.